

บทคัดย่อ

บทคัดย่อปัญหาพิเศษ เลขต่อโครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการเกษตรและป่าไม้

พฤติกรรมของชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยสถาน จังหวัดน่าน

โดย

นายมนตรี พุทวงศ์

กุมภาพันธ์ 2544

ประธานกรรมการที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ดร.นำชัย ทนผล

ภาควิชา/คณะ: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมของราษฎรชาวไทยภูเขาเผ่าม้งที่อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำห้วยสถาน (2) ทราบถึงพฤติกรรมของราษฎรชาวไทยภูเขาเผ่าม้งต่อการใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำห้วยสถาน ผู้ให้ข้อมูลคือ ราษฎรชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง บ้านขุนสถาน ตำบลสันทะ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ที่เป็นผู้นำครอบครัว จำนวน 150 คน เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามเพื่อการสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง การรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการระหว่างเดือน พฤศจิกายน ถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2542 ข้อมูลที่รวบรวมได้นำมาวิเคราะห์โดยใช้คาร์้อยละ การแจกแจงความถี่ ค่ามัธยฐานเลขคณิตและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 35 ปี เป็นผู้สมรสแล้ว มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 6 คน ส่วนใหญ่มีการศึกษาไม่เกินประถมศึกษาปีที่ 6 และประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก โดยมีอาชีพการรับจ้างเป็นอาชีพรอง มีที่ดินถือครองทำกินในพื้นที่ป่าสงวนโดยเฉลี่ยครอบครัวละ 21 ไร่ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเป็นอนุชนรุ่นหลังที่ถือกำเนิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้สืบสานวิถีชีวิตและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากที่อื่น

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่าได้รับความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับทรัพยากรดิน น้ำและป่าไม้ จากวิทยุสื่อสารโทรทัศน์ในรอบปี พ.ศ. 2541-2542 และไม่เคยเข้าร่วมรับการฝึกอบรมหรือดูงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรดังกล่าวเลย นอกจากนี้พบว่า มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ไปปรึกษาเจ้าหน้าที่ของรัฐและเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

พฤติกรรมของชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรดิน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ได้ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการเตรียมดินก่อนเพาะปลูก ได้แก่ การแผ้วถางวัชพืช การเก็บbrisสมเผา การขุดหลุมปลูก การไถพรวนกลับหน้าดิน และการใส่ปุ๋ยคอกรองก้นหลุมปลูก เพราะเป็นวิธีที่ง่าย ประหยัดค่าใช้จ่าย เหมาะสมในการจัดการทำให้ได้ผลผลิตที่สูงกว่าวิธีอื่น ส่วนวิธีการเตรียมดินหลังเก็บเกี่ยว ส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินการแต่อย่างใด เกษตรกรมีวิธีการสังเกตดินที่เสื่อมสภาพโดยสังเกตจากปริมาณผลผลิตที่ลดต่ำลง แต่ไม่มีวิธีการบำรุงดินที่เสื่อมสภาพ ในการแก้ไขปัญหาเมื่อผลผลิตลดต่ำลงเกษตรกรจะใส่ปุ๋ยเคมี นอกจากนี้พบว่า ส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องการปลูกพืชแบบขั้นบันได แต่ไม่ได้นำไปทดลองทำการปฏิบัติ แต่มีการใช้เศษวัชพืชมาคคลุมดินเพื่อรักษาความชุ่มชื้นในดิน ส่วนการป้องกันพังทลายของดินใช้วิธีขุดร่องน้ำ ส่วนใหญ่ไม่เคยทดลองปลูกหญ้าแฝกและปลูกพืชหมุนเวียน เนื่องจากขาดความเข้าใจที่ถูกต้อง อีกทั้งระบุว่ามีความยุ่งยากและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และไม่มีวิธีการเพิ่มคุณภาพดินหลังเก็บเกี่ยวผลผลิต เนื่องจากเชื่อว่าทรัพยากรดินสามารถฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ได้ด้วยตัวมันเองตามธรรมชาติ

ในประเด็นพฤติกรรมจัดการทรัพยากรน้ำของชาวบ้าน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มีวิธีการนำน้ำมายังแหล่งเพาะปลูกโดยใช้ท่อน้ำ PVC อาศัยน้ำจากประปาภูเขา มาอุปโภค บริโภค รวมทั้งเลือกทำเลสิ่งปลูกสร้างให้ใกล้และต่ำกว่าแหล่งน้ำเพื่อความสะดวก ใช้วิธีกำจัดน้ำเสียที่เกิดจากการใช้ในกิจกรรมต่างๆ ให้ซึมลงไปในพื้นดิน สำหรับวิธีการประหยัดน้ำที่ได้มาจากธรรมชาตินั้นจะใช้ภาชนะมารองรับไว้ และมีวิธีการเก็บน้ำไว้ใช้ตลอดฤดูกาลเพาะปลูกโดยการสร้างแท็งก์และขุดสระน้ำ ส่วนวิธีแก้ปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูกก็จะลดความเสี่ยงด้วยการหยุดปลูกพืชในช่วงนั้น ส่วนการกำจัดสิ่งปฏิกูลขยะ ภาชนะบรรจุยาฆ่าแมลงที่นำมาใช้ในแหล่งน้ำจะใช้วิธีกำจัดด้วยการเผาทำลาย ด้านวิธีการจัดการแหล่งน้ำของชุมชนเมื่อเสื่อมโทรมลง ได้แก่ การซ่อมแซมและปรับปรุงท่อประปาที่ชำรุดเพื่อรักษาไม่ให้เกิดการสูญเปล่าไปจากแหล่งต้นกำเนิด

สำหรับพฤติกรรมของชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากการตัดไม้ไปเพื่อใช้สร้างที่อยู่อาศัยและเป็นเชื้อเพลิง โดย

ไม่มีการดูแลพื้นที่หลังจากที่ตัดไม้ไปใช้แล้ว แต่มีวิธีการสงวน พื้นที่และปรับปรุงพื้นที่ป่าไม้ โดยร่วมกันปฏิบัติตามกฎระเบียบของหมู่บ้านและปลูกลำไยเสริมทดแทน นอกจากนี้ยังได้มีการนำของป่ามาใช้เพื่อการบริโภคและมีวิธีสงวนพื้นที่เก็บหาของป่า ได้แก่ การไม่เข้าไปบุกกรุกครอบครองทำกิน แต่ไม่มีวิธีการพัฒนาพื้นที่และปรับปรุงพื้นที่เก็บหาของป่าใดๆ นอกจากนี้ยังพบว่า ชาวบ้านมักนำสัตว์ป่ามาเป็นอาหาร สำหรับวิธีการสงวนสัตว์ป่าชาวบ้านจะกระทำด้วยการไม่ล่าสัตว์ประเภทวางซึ่งมีอยู่ในพื้นที่ และจัดให้มีการเลี้ยงผีและสาปแช่งผู้เช่นฆ่าทำลาย แต่ไม่ปรากฏว่ามีชาวบ้านเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าไว้เพื่อวัตถุประสงค์ใดๆอีกเลย

ข้อเสนอแนะของชาวบ้านต่อการปรับปรุงวิธีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติดิน น้ำ และป่าไม้ ในพื้นที่ลุ่มน้ำ จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะไม่ออกความคิดเห็นข้อเสนอแนะใดๆ ที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวมาเลย ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากราษฎรชาวไทยภูเขาเผ่าม้งในพื้นที่นี้ได้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีอิสระตลอดมา ไม่มีกฎระเบียบของชุมชนมากนัก ไม่มีขอบเขตของการใช้และไม่มีรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ชัดเจนไว้เลย

ABSTRACT

Abstract of special problem submitted to the Graduate School Project of Maejo University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Science in Agriculture and Forestry Administration

VILLAGERS' BEHAVIOR ON NATURAL RESOURCES MANAGEMENT IN
HUAY SA-THAN WATERSHED AREA, NAN PROVINCE

By

MONTREE PUTHAWONG

FEBRUARY 2001

Chairman: Associate Professor Dr. Numchai Thanupon
Department/Faculty: Department of Agricultural Extension,
Faculty of Agricultural Business

The objectives of this research were to investigate (1) personal and socio-economic characteristics of the Mong hilltribe people living in Huay Sa-Than watershed area and (2) their behavior in natural resources utilization and management in such area. The data was collected by means of interview schedules from 150 family chiefs in the Mong community, Ban Dhun Sa-Than, Tambon San Tha, Amphur Na Noi, Changwat Nan, from November 1999 to December 1999. The data was then analyzed by using percentage, frequency distribution, arithmetic mean and standard deviation.

The results showed that the majority of the respondents were male, married 35 years old on average, had an average of 6 household members and had completed Grade 6 of primary education. They were mainly engaged farming and labor employment was their subsidiary job. An average of 21 rai of Natural Forest Reserve land was owned by each family. All of the respondents were

th

ays

low

tra

toi

re

th

th

its

th

irej

imi

lu ng

le

to

after

ng

roi

ted

rel

th

ste:

ertil

to

dd

th

sp

avei

ito

Me

th

ite

we:

soi

de ta

id

nythi

to

th

th

ity

thei fa

PV

th

lo:

th

sed

to

th

iter

Water

and

iter

rbag di oo

ite of iter

respon tent wei foui

iou: ind as

affe cul ing

de

oo

sta

col ion

land encroachment, but did not rehabilitate forest product areas. Also, wild animals, except deer, were frequently hunted for food. Spirits were worshipped and those who hunted wild animals were cursed but no respondents were found to keep wild animals for other purposes.

Most of the respondents did not give any recommendation to improve the utilization of soil, water and forest in the watershed areas; these may be due to their independent ways of life, without many community regulations and without scope of utilization and clear patterns of natural resources management.